

Ebherî'nin *İsâgüci*'si nazma da çevrilmiştir. Abdurrahman b. Seyyidî Muhammed el-Ahdarî'nin *es-Süllemü'l-mürevnağ fi'l-mantıķı* oldukça meşhurdur. Diğer bir manzum İsâgüci de İbrâhim eş-Şibrî'ye aittir. Eser Ahmed Fuâd tarafından *Mi'yârü'l-ulûm* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1292).

İsâgüci üzerine XVIII. yüzyıldan sonra Mısır'da da bazı şerhler yazılmıştır. Bunlar arasında Hasan b. Muhammed el-Atâr'ın çalışmaları kayda değer görülmektedir. Cumhuriyet dönemine kadar Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulan *İsâgüci*, Ehvânî'nin verdiği bilgiye göre 1950'li yıllara kadar Ezher Üniversitesi'nde de okutulmaktaydı.

Ebherî'nin *İsâgüci*'si Batı'da ilk olarak P. Thomas Novariensis tarafından Latince'ye çevrilerek 1625'te Roma'da basılmış, bunu diğer çeviriler ve bazı adaptasyonlar takip etmiştir. Eser Tanzimat döneminde de ilgi görmüş ve çeşitli tercümelere yapılmıştır. Ali Haydar'ın *Hediyecik*, Ali Remzi'nin *Hediyetü't-tulâb*, Mehmed Fuad'ın *İsâgüci* tercümelere bunlar arasında sayılabilir. Ahmet Kayacık, *Ebherî'nin İsâgüci'sinin İlk Şerhleri* başlıklı bir doktora çalışması yapmıştır (1996, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Furfürîyûs'un *İsâgüci*'si de Hamdi Ragıp Atademir ve Betül Çotuksöken tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (bk. bibl.). Hüseyin Sarioğlu, Ebherî'nin *İsâgüci*'sinin edisyon kritiğini yapmış ve Türkçe'ye tercüme etmiştir (İstanbul 1998). Sarioğlu bu çalışmasında ayrıca Furfürîyûs, Fârâbî, İhvân-ı Safâ, İbn Sînâ ve Ebherî'nin *İsâgüci*'lerini muhteva ve özellikleri açısından karşılaştırmış, Ebherî'nin eserini de şema haline getirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Porphyrios, *İsagoji* (trc. Hamdi Ragıp Atademir), Konya 1948; a.mlf., *İsagoje: Aristoteles'in Kategorilerine Giriş* (trc. Betül Çotuksöken), tercüme edenin önsözü, İstanbul 1986, s. 11-19; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 354-355; İbnü'l-Kiftî, *İhbârü'l-ulemâ*, s. 169; Esîrüddin el-Ebherî, *İsâgüci*, İstanbul 1312; a.e.: *Mantıķa Giriş* (trc. Hüseyin Sarioğlu), İstanbul 1998; Molla Fenârî, *Risâle-i Esîriyye*, İstanbul 1304; *Keşfü'z-zunûn*, I, 206-207; Ahmed Fuâd el-Ehvânî, *İsâgüci li-Furfürîyûs es-Sûri: Naklü Ebi 'Osman ed-Dımaşķi ma'a hayâti Furfürîyûs ve felsefeti*, Kahire 1952, s. 41 vd.; a.mlf., "İsâgüci", *ME*, XX (1328), s. 923 vd.; Nihat Keklik, *İslâm Mantık Tarihi ve Fârâbî Mantıķı*, İstanbul 1969, I, 22, 33, 56 vd.; İbrahim Madkour, *L'organon d'Aristote dans le monde arabe*, Paris 1969, s. 70-75; N. Rescher, *Tetauvürü'l-mantıķi'l-'Arabi* (trc. Muhammed Mehrân), Kahire 1985, s. 53-60; Mehmet Sadettin Aygen, *Büyük Filozof Esî-*

rüddin Ebheri, Afyon 1985, s. 17-19; Necati Öner, *Klasik Mantık*, Ankara 1986, s. 24; Abdülkuddüs Bingöl, *Porphyrios ve İsagojisi Üzerine*, Erzurum 1988; a.mlf., "Türk-İslâm Kültür Dünyasında İsagoji", *EFAD*, sy. 15 (1986), s. 345 vd.; Hamdi Ragıp Atademir, "Porphyrios ve Ebherî'nin İsagoci'leri", *DTCFD*, VI/5 (1948), s. 461-468; S. M. Stern, "Ibn al-Tayyib's Commentary on the Isagoje", *BSOAS*, XIX (1957), s. 419-425; Mâcid Fahrî, "Te'âlîķu İbn Bâcce 'alâ Kitâbi İsâgüci li'l-Fârâbî", *el-Ebhâs*, XXIII, Beyrut 1970, s. 33-52.

ABDÜLKUDDÜS BİNGÖL

İSAKAPISI MESCİDİ ve MEDRESESİ

(bk. ESEKAPISI MESCİDİ
ve MEDRESESİ).

İSAKÇA

Romanya'da Dobruca'nın kuzeyinde
Tuna nehrinin sağ kıyısında
küçük bir kasaba.

Aşağı Tuna'nın deltaya yakın kenarında önemli bir geçit noktası üzerinde bulunur. Romalılar'ın hâkimiyeti sırasında bu bölgede adı Keltçe'den gelen Noviodunum denilen bir yerleşme yer olduğu bilinmektedir. Romalılar burada kale inşa ederek Tuna'daki donanmaları için bir üs meydana getirdiler. Zamanla kalenin güneydoğusu yönünde birkaç bin kişinin oturduğu büyük bir sivil yerleşme alanı ortaya çıktı. 260'larda Gotlar'ın akınlarına karşı yeniden imar edilip sağlamlaştırıldı. IV. yüzyılda antik Noviodunum gelişmesinin zirve noktasına çıktı. 1955'te yapılan arkeolojik kazılarda sadece surlara ait parçalar değil Roma hamamları, bir Hıristiyan bazilikası, birkaç bina temeli ve bu yüzyıldan kalma büyük bir heykelin kaideleri de bulunmuştur. IV. yüzyıl sonları ile V. yüzyıldaki istilâlardan etkilenen Noviodunum, Justinian (527-565) tarafından yeniden imar edilerek bir piskoposluk merkezi haline getirildi.

VII. yüzyıldaki Slav ve Bulgar işgalleri sırasında buradaki Bizans yerleşmesi dağılmakla birlikte Aşağı Tuna bölgesinde stratejik bir geçit noktası olarak önemini korudu. Bulgarlar'ın IX. yüzyılın ilk yarısında Karadeniz'in kuzeyine yönelik saldırılarında burayı üs olarak kullanmaları Bizanslılar'la aralarındaki başlıca ihtilâf konularından biriydi. XIII. yüzyılda Moğollar'ın Aşağı Tuna'daki ana karakol noktalarından biri haline gelince önemi daha da arttı. Muhtemelen İsakça adı bu dö-

nemde ortaya çıktı. Nitekim burada Tokta (1291-1312) adına basılan bir gümüş sikkede "Sakcı" adı yer almaktadır (Ağat, s. 58). Bizans-Ceneviz kalesi olan Vicina'nın İsakça'ya dahil bulunup bulunmadığı tartışmalı olmakla birlikte bu sıralarda İsakça'nın bölgenin önemli siyasi ve iktisadi merkezlerinden olduğu bilinmektedir. Burada Altın Orda hanları adına bronz ve gümüş sikkeler basılmış, yine Altın Orda Hanı Tokta idaresine karşı baş kaldıran (1297-1301) Emîr Nogay ve oğlu Çaka adına para darbedilmişti. Ayrıca XIII. yüzyılın sonları ve XIV. yüzyılın başlarında buradaki darphâne basılmış Grek ve Latince yazılar taşıyan sikkelere rastlanmaktadır.

İsakça, Oblucita adıyla bilindiği XIV ve XV. yüzyıllardaki huzursuzluk döneminin ardından Osmanlı idaresine geçti ve yeniden canlanmaya başladı. 881'den (1476) itibaren Moldovya, Lehistan ve Rusya'ya karşı sefere çıkan Osmanlı ordularının Tuna'yı geçtikleri lojistik bir üs olarak kullanıldı. II. Bayezid 889'da (1484) İsakça'dan Tuna'yı geçerek Kili ve Akkirman'ı almıştı. Stratejik konumu sayesinde idari ve iktisadi bakımdan önem kazanan İsakça, Silistre sancağına bağlı bir kaza merkezi oldu. Tahrir defterlerinde önceleri kasaba değil köy (karye) olarak nitelendirilmiş olsa da 1006'daki (1598) Osmanlı tahrirlerine göre yedi mahalleli, 556 vergi nüfusuna sahip (bunun 522'si Hıristiyan) bir merkez durumundaydı. Vergi gelirleri ise 188.000 akçeye ulaşmaktaydı. Bu rakamlar, İsakça'nın bu sıralarda 2000 civarında bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir.

II. Osman 1030'da (1621) Lehistan seferine çıktığında bir müddet İsakça'da kaldı ve burada bir kale, cami ve hamam inşa edilmesini emretti. Evliya Çelebi'ye göre Kaptan Hasan Paşa bu emir uyarınca bir kale ve Tuna üzerine gemilerden bir köprü yaptırmış, Tuna civarındaki on üç köyün gelirlerini vakıf olarak bu eserlere tahsis etmişti. Elde edilen vakıf gelirlerinin bir bölümü cami, okul ve kale muhafızlarına, diğer bölümü ise hazineye, Haremeyn vakfına gidiyordu.

1070 (1660) yılında buradan geçen ve kasabanın adını "İshakçı" imlâsıyla veren Evliya Çelebi, II. Osman döneminde inşa edilen kalenin oldukça müstahkem olduğunu, içinde muhafızlara ait evlerin bulunduğunu yazar. Ayrıca kalenin dışında Tuna'nın güneyinde varoş kısmı yer alıyordu, burada tahtadan yapılmış saz örtülü evler vardı. Hıristiyan ahalinin önemli

bir kısmı Eflaklı, Boğdanlı, Rum, Ermeni ve Bulgarlar'dan oluşuyordu. Buradaki Hasan Paşa Camii bir minareli olup ayrıca imareti ve dükkânları vardı. Hamam, çarşı ve pazarları da Hasan Paşa'nın gayretleriyle kurulmuştu (*Seyahatnâme*, V, 359-361).

1083'ten (1672) önce İsakça'da, Osmanlı ordusunun Lehistan ve Rusya'ya karşı giriştiği seferler dolayısıyla erzak stoklamak için büyük depolar yapılmıştı. Eflak ve Boğdan ile Tuna bölgesindeki eyaletlerden sevkedilen zahire buradan gemilerle İstanbul'a yollanırken söz konusu seferler dolayısıyla artık bu depolarda muhafaza edilmeye başlanmıştı. Osmanlı orduları açısından taşıdığı lojistik önem dolayısıyla Ruslar'ın ana hedefi haline gelen İsakça 1771, 1790, 1809 ve 1818'de ele geçirilip ateşe verildi. Osmanlılar, XVIII. yüzyıl boyunca kaleyi ve depoları sürekli olarak yeniden onardılar ve İsakça'yı desteklediler.

Besarabya'nın Ruslar tarafından işgali üzerine stratejik önemini kaybetmeye başlayan İsakça, Osmanlı hâkimiyetinin son yıllarında bir kaza merkezi olmaktan da çıktı. Tulçı sancağına bağlı bir nahiyeye merkezi haline gelen İsakça'nın bu gerilemesi daha sonra Romen gruplarının yerleşmesiyle dengelendi. Özellikle Transilvanya (Erdel) menşeli göçmenler bölgeye gelince hareketlilik getirmiş ve bunlar 1833'te Cocoşu Ortodoks Manastırı'nı kurmuşlardı. İsakça'da yeni bir Ortodoks kilisesi ve Rumen okulu yapıldı. 1878'de Dobruca'nın tamamı gibi burası da Romanya idaresine bırakıldı. Karışık nüfusun etnik ve dinî temele dayalı hayatında pek fazla değişiklik olmadysa da XIX ve XX. yüzyıllarda Dobruca'nın dinamik gelişmesine sınırlı ölçüde katkıda bulundu. Nüfusu 1901'de 3100 iken 1936'da 5100, 1992'de 158'i Türk, dokuzu Tatar olmak üzere küçük bir müslüman grup dahil 5639 kişiden oluşuyordu. Bugün kasaba Isaccea adıyla anılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 359-361; Nutrettin Ağat, *Altınordu (Cuçi Oğulları) Paraları Kataloğu: 1250-1502*, İstanbul 1976, s. 58; Ion Barnea, "Noviodunum", *Dictionar de istorie veche a României*, Bucharest 1976, s. 431-432; Tahsin Gemil, *Relatiile Tarilor Române cu Poarta Otomana în documente turcești (1601-1712)*, Bucharest 1984, document 89, 116, 141, 203; Ernest Oberländer-Târnoveanu, "Un atelier monétaire inconnu de la Horde d'or sur le danube: săqçy-Isaccea (XIIIe-XIVe siècles)", *Proceedings of the XIth International Numismatic Congress*, III, 291-304; *Recensământul populației și locuintelor din 7 ianuarie 1992*,

Bucharest 1994, I, 280-281; Tudor Mateescu, "Depozitele de la Isaccea ale Imperiului Otoman", *Danubius*, VI-VII (1972-73), s. 49-68; Anca Ghiatã, "L'activité culturelle et politique des Roumains en Dobroudja à l'aube de l'indépendance", *Analele Universității București. Istorie*, XXXVII, Bucharest 1988, s. 31-40; B. Cvetkova, "Isakça", *EJ²* (Ing.), IV, 92; Kemal H. Karpat, "Dobruca", *DIA*, IX, 484-485.

BOGDAN MURGESCU

İSÂR

(bk. NAFKA).

İSÂR

(الإِسَار)

Başkaları için
özveride bulunma anlamında
ahlâk terimi.

Sözlükte "bir şeyi veya bir kimseyi diğerine üstün tutma, tercih etme" mânasına gelen İsar ahlâk terimi olarak "bir kimsenin, kendisi ihtiyaç içinde bulunsu bile sahip olduğu imkânları başkalarının ihtiyacını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunması" demektir. Cürcânî İsarı, "kişinin başkasının yarar ve çıkarını kendi çıkarına tercih etmesi veya bir zarardan öncelikle onu koruması" şeklinde tarif ederek bu anlayışın din kardeşliğinin en ileri derecesi olduğunu belirtir. İsar anlamında Batı dillerinde kullanılan altruizm karşılığında modern Arapça'da daha çok gayriyye, Türkçe'de diğerkâmlık ve özgecilik terimleri kullanılmaktadır. Bir kimsenin cömertlikte İsar derecesine ulaşabilmesi için ikram ettiği şeye kendisinin fiilen muhtaç durumda bulunması şart değildir; önemli olan, muhtaç olsa dahi başkasını kendisine tercih edebilecek bir ahlâk anlayışına ve irade gücüne sahip bulunmasıdır.

İsar kavramı Kur'ân-ı Kerim'de dört âyette (Yûsuf 12/91; Tâhâ 20/72; en-Nâziât 79/38; el-A'lâ 87/16) sözlük mânasında, bir âyette de (el-Haşr 59/9) terim anlamında kullanılmıştır. Kelime aynı mânada hadislerde de geçmektedir (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "eşr" md.). İsarın terim anlamına esas olarak gösterilen âyette, bütün mal varlıklarını Mekke'de bırakarak Medine'ye göç etmek zorunda kalan Hz. Peygamber'i ve diğer muhacirleri şefkatle kucaklayıp mal varlıklarını onlarla paylaşmaktan çekinmeyen Medinelî müslümanlar (ensar) övgüyle anılmakta, âyetle onların şahsında müslüman toplumun

bazı temel mânevî ve ahlâkî özelliklerine temas edilmektedir. Buna göre müslümanlar öncelikle imanı gönüllerine yerleştirmişlerdir; ayrıca muhacirler gibi zor durumda kalıp kendi beldelerine gelenleri severler; din kardeşlerine kendilerinden daha fazla imkân sağlanmasından dolayı içlerinde kıskançlık duymazlar; nihayet ihtiyaç içinde olsalar dahi onları kendilerine tercih eder, şahsî menfaatlerinden, zevklerinden fedakârlıkta bulunurlar. Âyetin son kısmında, nefsinin cimrilik eğilimlerinden kendini koruyabilenlere ebedî kurtuluşu kazanacakları müjdelenenirken dolaylı olarak İsarın bu yöndeki psikolojik etkisine de işaret edilmektedir (Kurtubî, XVIII, 27).

Bu âyet münasebetiyle İsar kavramı tefsirlerde, "âhiret saadetini elde etme arzusuyla başkasının iyiliğini ve mutluluğunu kendine ve kendi zevklerine tercih etmek, başkasının ihtiyacını kendi ihtiyaçlarından daha önde tutmak" şeklinde açıklanıp bir cömertlik derecesi olarak gösterilmektedir (İbn Kesir, III, 474; Şevkânî, V, 232). Kaynaklarda cömertliğin sehâ, cûd ve İsar olarak başlıca üç derecesi bulunduğu belirtilir. Buna göre bir kimsenin elindeki imkânların en çok yarısını başkasına ikram etmesine sehâ (sehâvet), çoğunu vermesine cûd, imkânlarının tamamını başkaları için kullanmasına da İsar denir (Kuşeyrî, II, 502). Gazzâlî, cömertliği "Allah'ın ahlâkî sıfatlarından biri" şeklinde tanımlamakta, cömertliğin en yüksek derecesinin de İsar olduğunu ifade etmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in çok yüce bir ahlâka sahip olduğu bildirildiğine göre İsar aynı zamanda Resûlullah'ın ahlâkının da bir unsurudur. Ancak diğer erdemli davranışlarda olduğu gibi İsarın da belirtilen ahlâkî değeri kazanabilmesi için maddî veya mânevî bir karşılık beklenmeden sırf Allah rızâsı ve insan sevgisinden dolayı yapılması gerekir. Çünkü iyilik karşılığında teşekkür veya övgü bekleyen kişi cömertlik değil alışveriş yapmış sayılır (*İhyâ*, III, 260).

Kaynaklarda, bir kimsenin sıkıntı içinde bulunmasına rağmen imkânlarını başkası için kullanıp nefsinin mahrum bırakmasının câiz olup olmadığı hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Çoğunluğun benimsediği görüşe göre mahrumiyet ve sıkıntıya sabredebilenler için İsar, halinden şikâyet edecek veya başkalarına el açabilecek yapıda olanlar için malına sahip olmak (imsak) daha hayırlıdır (Kurtubî, XVIII, 28). Nitekim Hz. Pey-